

פרוטוקול מס' 162

מישיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ד', יז' בחשון תשל"ג - 25.10.1972,
בשעה 8.45.

נ כ ח ו :

חברי הועדה:
א. רימלט - היו"ר
ב. אליעד
ז. הרמן
א. ורדיגר
א. כץ
ש. לוין
מ. צ. נריה
ע. פינברג-סירני
א. רזיאל-נאור

מוזמנים:
א. פלד - מנכ"ל משרד החינוך והתרבות
ב. נסים - משרד החינוך והתרבות

מזכירת הועדה: ד. פלד

רשמה: מ. כהן

סדר-היום:
סקירת מנכ"ל משרד החינוך והתרבות על שנת
הלימודים תשל"ג.

25.10.1972

סקירת מנכ"ל משרד החינוך על שנת הלימודים תשל"ג

הי"ר א. רימלט:

אני פותח את הישיבה.

נשמע את סקירת המנהל הכללי של משרד החינוך

על שנת הלימודים תשל"ג.

א. פלד:

ארוני היושב-ראש, חברי הועדה.
נדמה לי שזה כבר הפך למסורת שבכל שנה, עם פתיחת שנת הלימודים, מוסר המשרד סקירה על פעולותיו עם פתיחת השנה, ופעולותיו בצפונות לאותה שנת לימודים, המתחילה ב-1 בספטמבר. דרך אגב, אנחנו מתכוונים לדון השנה במסגרות ועדה על מבנה שנת הלימודים. העובדה היא שהיום מתחילים ללמוד ב-1 בספטמבר, לפעמים לומדים עשרה ימים, לפעמים שבועיים, ואחר כך כמעט חודש ימים לא לומדים.

בתחילת דברי אני רוצה לחדת כמה נתונים מספריים שיש בהם איזו עדות גם לכמה בעיות איכותיות.

הי"ר א. רימלט:

אולי תוכל לומר לנו לא רק מה הן הפעולות, אלא מהי המדיניות, מה הם הקווים המנחים את

מדיניות המשרד בשנה זו.

א. פלד:

זה מה שאני מתכוון לעשות.

השנה ילמדו בכל סוגי מוסדות החינוך, יהודים וערבים, כ-890-900 אלף תלמידים. חלק מהמספר הזה או שיבוא לידי ביטוי או שלא יבוא לידי ביטוי עם פתיחת הלימודים במוסדות להשכלה גבוהה, בשבוע הבא. מכל מקום, כאשר ייפתחו המוסדות להשכלה גבוהה, יהיו במערכת החינוך הישראלית, כ-900 אלף תלמידים, יהודים וערבים. זה אומר שכמעט כל אדם שלישי במדינת ישראל יושב על ספסל הלימודים.

מתוך המספר הזה, כ-840 אלף לומדים בגני ילדים, בתו-ספר יסודיים, חטיבת ביניים, בתו-ספר על-יסודיים, בתו-סדרש למורים וגננות. זה גידול של 80 אלף תלמידים משנת תשל"ב. הם ילמדו בכ-6,000 מוסדות חינוך, מהם 4,000 גנים וגנונים. כלומר יש למעלה מ-2,000 מוסדות חינוך, ו-4,000 גנים וגנונים.

במוסדות להשכלה גבוהה ילמדו כ-50 אלף תלמידים. אני זהיר במספרים התלמידים במוסדות להשכלה גבוהה. יש הרבה מאוד רשומים כפולים. עד שאיננו מקבלים את הרישום של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אנחנו נזהרים במתן מספר. זה כולל בתו-ספר על-תיכונים, להנדסאים, טכנאים וכו'.

הגידול העיקרי הוא בגופים הבאים: בגילאי 3-4 יש תוספת של כ-7,500 ילדים; בגן חובה - תוספת של 5,000; בתו-ספר יסודיים - כ-12 אלף, ובחינוך העל-יסודי - כ-4,500. זה גידול טבעי.

התופעה המשמחת היא הגידול בסמינרים למורים, שהגיעו השנה ל-7,400 תלמידים, גידול של 30% בשנה א' לעומת תשל"ב.

כמובן שלגידול הכמותי יש משמעויות רבות גם לגבי מורים, גם לגבי מבנים.

א. בז:

האם התוספת של 30% בסמינרים היא של תלמידים עם תעודות בגרות?

א. פלד:

כן. אין בכך שום בעיה לסמינרים בלי תעודת בגרות, פרט למקרים ייחודיים את הבגרות תוך כדי שנה א' או תוך כדי לימודים. אבל כל אלה פסטימים סמינרים למורים כשבידיהם תעודות בגרות גם מדרשות כלולות בסמינרים. יש 4-5 מדרשות.

אני רוצה לעמוד על כמה דברים שהם בבחינת נקודות מרכזיות בפעילות המשרד. אחת בתלמידי הלימודים.

כפי שאתם יודעים, חידוש תכניות לימודים זו פעולה ארוכה, שקיצור הדרך בה הוא לא תמיד לטובה. אני אומר את זה כאן, אינני אומר זאת למנהל האגף. לו אני אומר בדיוק ההיפך, שצריך לקצר את הזמן, כי הפעולה באמת ארוכה וממושכת, וכל אחד רוצה לראות תוצאות בנית-הספר.

תהליך רגיל של הכנת תכנית חדשה נמשך שלוש שנים. זה כולל את הרכבת הועדה, את הדיונים הראשוניים, את העיבוד על-ידי הועדה וועדות משנה, את הניסוי של תכנית אדעית במספר בתי-ספר, את תיקון התכנית, עד שהיא הופכת לתכנית שהמשרד שם את חותמתו עליה. אין זה אומר שלאחר שלוש שנים יש כבר ספרי לימוד בכל המקצועות. כי הכנת ספרי לימוד זו פעולה נפרדת שאינה תלויה בהכנת תכנית הלימודים.

עד היום, מזה שבע-שמונה שנים, מאז שחזרה הקבוצה הגדולה שנשלחה על-ידי שר החינוך המנוח ארן לשיקנו להשתלמות, אנחנו בעצם פועלים בהכנת תכניות לימודים חדשות בכמה גופים, כאשר יש ביניהם תיאום, יש אחריות כוללת. השנה אנחנו עומדים למסד פעולה נוספת, שלפי דעתנו ודעת כל הנוגעים בדבר תבטיח בעצם תיאום מלא ופעולה כזרועות של גוף אחד על-ידי כל הגופים.

הגופים הפועלים היום הם הנאים: הגוף העיקרי שמכין תכניות לימודים הוא האגף לתכניות לימודים של משרד החינוך והתרבות. גוף זה עובד באמצעות עובדים שלו, זאת אומרת בדרך כלל מורים שיצאו מתוך סערכת ההוראה, רכשו השכלה אקדמית והפכו להיות עובדי האגף לתכניות לימודים, בדרך כלל מוסכים בשני הכיוונים, גם במקצוע וגם בצד הדידקטי. הם עובדים ליד ועדות מקצועיות, המורכבות בדרך כלל משלושה מרכיבים: אנשי מדע מוסמכים במקצועות הרלבנטיים. יש לנו כ-60 מדענים, אנשי אוניברסיטה שעוסקים בזה, ביניהם אנשים כמו פרופ' אריאלי, פרופ' גיליס, פרופ' עמיצור, זאת אומרת פמיטב האנשים שעוסקים במקצועות. אני פושרח לציין את ההיענות של כמעט כל האנשים באוניברסיטה שפונים אליהם, לעסוק בעניני חינוך, לעבוד ולשפל בהכנת תכניות לימודים.

המרכיב השני של ועדות אלה הם אנשי חינוך אקדמאים, אנשי מחקר חינוכי, כמו למשל פרופ' מינקוביץ. והמרכיב השלישי - מורים ומפקחים שעוסקים במקצוע.

מי בוחר את המורים?

היו"ר א. רימלט:

זה לא ייצוג ארגוני, אלא זו בחירה של המשרד בהתאם לכושרם של המורים.

א. פלד:

האם המשרד מכיר את כל המורים?

א. רזיאל-באור:

זה נעשה בדרך כלל דרך המפקחים. זה כמו כל בחירה שיש בה פידה רבה של מקריות.

א. פלד:

אנחנו יוצאים מהנחה שמורה שהוא חזק במקצועו, שהוא מתעניין, מתבלט, הוא איננו פאסיבי. האנשים האלה גם לומדים בעצמם, גם יוצרים. מעגלים אלה מתרחבים מדי שנה.

הגוף השני שעוסק בזה זה המרכז להוראת

המדעים, הפשותף למכון וייצמן ולאוניברסיטה העברית. הוא עוסק בעיקר בתכניות לימודים במתימטיקה, ביולוגיה, כימיה ופיסיקה.

אוניברסיטת תל-אביב עוסקת בכמה תחומים:

במדעי הטבע לכיתות הנמוכות של בית-הספר היסודי ולגנים, אלה התכניות שנקראות מט"ל; היא עוסקת בתכניות לימודים מיוחדים לטעוני שיפוח, בדרך כלל תכניות לימודים לרמות ג', במקצועות רבים; באנגלית, שזה פרוייקט שנעשה באוניברסיטת תל-אביב.

אוניברסיטת בר-אילן גם היא עוסקת בשני

מקצועות, וזה הולך ופתרחב עם התרחבות בתי-הספר לחינוך והגורמים שעוסקים בחינוך שם. הם עוסקים היום בתכניות לימודים במקרא, לבתי-ספר ממלכתיים דתיים, ובתחום כללי - לכלל בתי-הספר.

אוניברסיטת חיפה גם היא נכנסת למעגל. אגב, היא מתמחה היום בנושאי חינוך לערבים. אנחנו מעודדים את האוניברסיטה שתמחה בכיוון זה, גם בתחום החינוך, גם בתחום תכניות לימודים, שיטות וכל הדברים שנוגעים לבתי-הספר הערביים.

אלה הגופים שעוסקים בתכניות לימודים, וכמובן כל מוסד שרוצה להצטרף - מצטרף.

פעולת הגופים האלה מובטחת בדרכים הבאות: ראשית, האגף לתכניות לימודים הוא הרפרנט מטעם המשרד לכל הפעולה. זה נעשה בעצם על-ידי זה שיש לו נציגות בפעולות של כל אחד מהמרכזים. שנית, מצב"ל המשרד הוא יושב-ראש שני המרכזים להוראת המדעים, האחד - המרכז להוראת המדעים, והשני - המרכז להוראת מדעי הרוח והחברה, המשותף למשרד החינוך והתרבות ולאוניברסיטת ירושלים. זה גוף נוסף שצריך לעסוק במדעי הרוח והחברה. ושלישית - זה החידוש שאנחנו עומדים להנהיג השנה, והוא נראה לכולנו כחידוש והתקדמות גדולה, כדי שהפעולה תהיה מתואמת עם כל הזרועות שלנו.

היו"ר א. רימלט: מי מרכז את כל המבנה הזה?

א. פלד: האגף לתכניות לימודים.

אני רוצה להסביר מהו החידוש שהנהגנו השנה, כדי שהפעולה תהיה מתואמת. מה היתה הבעיה? כל היחידות האלה שהכינו תכניות לימודים, היו מכינות תכניות לימודים, ולא תמיד היה תיאום מלא בין התכנית החדשה לבין הפעלתה בבית-הספר, הבחינות, בחינות הבגרות בדרך כלל, השתלמויות המורים, וכן הנחיות של מפקחים מקצועיים והמזכירות הפדגוגית. אנחנו נמצאים עכשיו בשלבים של הקמת גוף חדש שיקרא "ועדות ריכוז מקצוע". אלה יהיו ועדות משנה של המזכירות הפדגוגית, תחת היו"ר המזכירות הפדגוגית, שתפקידן לתאם, להפעיל ולדאוג לפעולה בכיוון אחד של כל הגופים שעוסקים בהכנת תכניות לימודים, בהפעלת תכניות לימודים, בהשתלמות בתכניות לימודים ובפיקוח והכנת הבחינות החיצוניות, בחינות בגרות ומבחני הישגים.

ועדות ריכוז המקצוע האלה מורכבות כך, ששליש מחבריהן הם אנשי מדע מומחים במקצועותיהם, שלישי - אנשי משרד החינוך, בהם המפקחים המקצועיים ובהם אנשי האגף לתכניות לימודים, ושלישי - מורים מן השדה. אנשי חינוך אקדמאים אינם מופיעים בוועדות ריכוז המקצוע.

אתן דוגמה. היה לנו מקרה עם הוראת החימיה. המרכז להוראת המדעים במכון וייצמן הכין תכנית טובה מאד בחימיה. על תכנית זו כרגיל היו ויכוחים. על כל תכנית או ספר לימוד יש ויכוחים וחילוקי דעות. במקביל, המפקח על הוראת המקצוע הכין תכנית משלו. המזכירות הפדגוגית הכינה מערכת שעות, ובחינות הבגרות הוכנו על-ידי גוף של המזכירות הפדגוגית. לאחר מכן התברר שכל ארבע הפעולות האלה אינן משתלבות למערכת אחת. העניין הובא לידיעתם. כמו בכל גוף שיש לו מסורת וותק, הדברים מתגבשים לאט לאט. דרוש היה מאמץ ורצון טוב מכל הצדדים, כדי להגיע למסקנה שהגיע הזמן להוריד את המחיצות האטומות בין הגופים הקיימים, וליצור את הגופים האוניברסיטליים המקיפים האלה שיבטיחו פעולה אחידה. זה שינוי גדול. זו בהחלט נקודה שאני מעריך אותה כחשובה מאד בתיאום של הכנת תכניות לימודים והפעלתן בתוך המערכת.

היו"ר א. רימלט: כלומר, ועדות ריכוז המקצוע גם שמות לב לכך שתהיה המשכיות, שיהיה רצף בין החטיבות השונות, כדי שהדברים ישתלבו?

א. פלד: הסמכות של אותן ועדות היא לגבי כל רצף מערכת החינוך, החל בגבון וכלה בכיתה י"ב. זה החידוש.

מ.צ. בריה: מי המתאם בין הועדות השונות?

א. פלד: גוף חדש שנקרא גוף ריכוז מקצוע.

ע. פינברג-סירני:

הועדות האלה הן דבר חשוב מאד. אבל יש עדיין כמה תכניות שונות. בכיולוגיה למשל, אפשר להיבחן לפי תכנית רחובות, ואפשר להיבחן לפי תכנית רגילה. האם זה דבר שהזמן גרמו, או האם אתם מקבלים את זה בתור עקרון. שיכולות להיות לאותו מקצוע גישות שונות ותכניות שונות?

נ. אליעד:

אני מבקש לדעת איך בכל זאת נעשה השילוב עם הסתדרות המורים כגוף, בקשר לשיתוף מורים בוועדות. הם אומרים שלהם אין מה לומר לגבי תכניות לימודים, הכל יורד אליהם פלמעלה. האם להסתדרות המורים אין ועדה מקצועית בענין זה, באופן שאתם יכולים לפנות אליה, ודרכה למנות את המורים, כך שהסתדרות המורים תשא באחריות לתכניות הלימודים?

מ.צ. נריה:

מה לגבי תכניות לימודים לאגף לחינוך דתי? אנחנו למשל לא משלימים עם דרווין. האם ניתנה הדעת לאפשר עיבוד תכניות לימודים לאו דוקא במיטת סדום, כשאנחנו רוצים שספר שלם יכתב ברוח מסויימת?

ז. הרמן:

לא ברור לי מי בסופו של דבר מכריע. יש גופים שונים, כל אחד תורם, אבל איך מכריעים בסופו של דבר?

א. ורדיגר:

מה לגבי תכניות לימודים בשטח התודעה היהודית? לפני כמה שנים הגיעו למסקנה שיש צורך בזה. בתקופה האחרונה אנחנו שומעים שיש בסיגה מסויימת גם בשטח זה.

הלימודים החדשות?

איך משתלבת התורה היהודית בתכניות

א. כץ:

תכנית לימודים משתלבת בשיטת הוראה. זכורות השיטות של גשניו, הרשקו ועוד. אלו שיטות טובות, אבל הצרה היא שלא היו תכניות עד סוף בית-הספר היסודי, ושמענו על כך תלונות רבות. מה גורלן?

דיברת על ההרכב של ועדות ריכוז מקצוע. האם בצוות שעוסק במתימטיקה, שפרופ' עמיצור עומד בראשו, יש גם מורים מן השדה?

א. פלד:

דומני שכן, אבל אברר זאת.

לשאלתה של חברת הכנסת פינברג-סירני - הגישה שלנו היא גישה פלורליסטית. זאת אומרת איננו מאמינים בתכנית אחת ואחידה לכל בתי-הספר, ובלבד שיתקיימו בתכניות כמה דברים של מכנה משותף. כלומר, א) האפשרות לעבור מבית-ספר לבית-ספר, שזה דבר חשוב, ובארץ יש בידות גדולה מאד של תלמידים; ב) במידה שזאת תכנית לסוג מסויים של כיתה - שהיא תהיה באמת תסוג מסויים של כיתה, זאת אומרת לא לסוג מסויים של תלמידים. אם זו תכנית למגמה ריאלית, אז זו תכנית למגמה ריאלית, ולא לתלמידים המעולים שבבית-ספר מסויים.

אקח את הדוגמה של חיפיה. בחיפיה אנחנו עובדים בשלוש תכניות, אנחנו מאשרים שלוש תכניות ומכינים בחינות בגרות לפי שלוש תכניות. אנחנו מתכוונים להמשיך בדרך זו. איננו חושבים שצריכה להיות אוניפורמיזציה של תכניות לימודים. צריך להיות מכנה משותף שיבטיח - א) תכנים מסויימים; ב) כישורים מסויימים. ישנה הטקסונומיה המפורסמת של פרופ' בלום עם ששה עקרונות להכנת תכניות לימודים, ואנשים שלנו במידה רבה הם תלמידים שלו. (טקסונומיה זו רשימת מיון). אלה עקרונות שבעצם מקובלים היום על כולם.

לשאלתה של חברת הכנסת הרמן, מי מכריע - הכוונה היא בעצם לא להכריע, כלומר לא שישבו 5 - 10 אנשים, יקבלו תכנית ויגידו: זו התכנית, אחרת - לא. הכוונה היא שאותה ועדה לריכוז מקצוע תראה את התכניות השונות, תבדוק באיזו מידה זה מתאים לכללים השונים, ותבטיח שאלה תכניות שראויות להיכנס לבית-הספר. והחלטה תהיה סופית.

ועדה זו אינה עושה את העבודה של הועדות שמכינות תכניות לימודים. המרכז להוראת מדעים ימשיך להתקיים כגוף שמכין תכניות. זה הגוף שאליה באות התכניות השונות, הן נדונות בו, מקבלות את הגושפנקה ומתואמות עם שיטות ההוראה, עם ההשתלמויות, עם בתי-הספר השונים, עם התכניות האחרות, עם מערכת השעות. כי יכולים לשבת ביחידה לתכניות לימודים ולהכין תכנית בביולוגיה ל-8 שעות בשבוע, כאשר לומדים רק 3 שעות בשבוע.

לגבי ארגוני המורים - למיטב ידיעתי אין בארגוני המורים ועדות מקצועיות במובן שחבר הכנסת אליעד התכוון לו. יש ועדות מקצועיות שעוסקות בצד המקצועי, הפרופסיונלי. לא ידוע לי על ועדה למתימטיקה, ועדה לספרות או לתנ"ך.

הנציגים של ארגוני המורים משתתפים אתנו בסוגים שונים של ועדות. הועדות להכנת תכניות לימודים צריכים להשתתף מורים, אבל זה לא ענין ייצוגי. בועדות של המזכירות הפדגוגית, בועדה לחינוך על-יסודי יש נציגים של ארגון המורים; בועדה לחינוך יסודי - גם כן. אגב, לא שמעתי אף טענה נגד הועדות להכנת תכניות לימודים. הם לא ביקשו נציגות. אגב, הם תמיד אומרים: יש לנו ביקורת למשרד החינוך, אבל במה שנוגע לתכניות לימודים אין לנו טענות.

נ. אליעד: אבל הם תמיד אומרים ש"נופלות" עליהם תכניות.

א. פלד: לגבי תכניות לימודים לבתי-ספר דתיים - יש תכניות מנקודת השקפה דתית. בביולוגיה למשל, המפקח המרכז את לימודי הטבע הוא במקרה איש דתי. נאסר עליו להכניס לבתי-ספר דתיים פלקטים שהוא חילק לבתי-הספר הממלכתיים, שמדגימים את תהליך הרבייה של התא. אנשי הפיקוח הדתי במשרד החינוך גרסו שזה מנוגד למה שהם מופקדים עליו לפי חוק חינוך ממלכתי ותקנות הפיקוח, והוא כאיש דתי ניסה להתווכח אתם ולא שיכנע אותם. בענין זה אנחנו מקבלים את ההכרעה של האגף לחינוך דתי, ולבתי-ספר דתיים זה לא ייכנס.

בהוראת הגיאוגרפיה היתה בעיה שבהקדמה לספר מסויים היה כתוב משהו שגרס את העולם לפי המחקר הגיאולוגי. אנשי החינוך הדתי אמרו שאינם מקבלים את זה.

יתרה מזאת: בספר חשבון לכיתות הנמוכות יש תמונות; טענו אנשי האגף לחינוך דתי שהם אינם מסכימים שלבתי-ספר דתיים ייכנסו ספרים בהם הילדים בתמונות הם בלי כיפות. זה בקרא אורח חיים דתי. הדברים האלה באים לידי ביטוי. כתוצאה מכך בהרבה מאד תחומים אנחנו הולכים במיטב ההכרה והרצון הטוב לשתוף פעולה עם אנשי האגף לחינוך דתי. במידה שהם עומדים על דעתם שבענין כלשהו צריך ללכת בנפרד, אנחנו משתדלים ככל שרק ניתן לשכנע על הליכה במשותף, ואם איננו מצליחים אנחנו מקבלים את גזרתם.

מה שנוגע לתכניות לימודים בתודעה יהודית, המרכז לתודעה יהודית קיים והוא פועל. לא קיבלנו בשעתו, ואנחנו גם לא מקבלים היום, שצריכות להיות תכניות לימודים לתודעה יהודית, כי חששנו שזה ישניא את המקצוע, אלא צריך לעשות זאת באמצעות המקצועות השונים, מקרא, היסטוריה יהודית, גיאוגרפיה, שעורי חברה. בכל התחומים, באמצעים עקיפים, אנחנו מגיעים לזה.

לענין שיטות ההוראה - לא תמיד יש לנו פתרון לשאלה זו, מסיבה טכנית. אם אתה מפתח הוראת חשבון לכיתות הנמוכות ואינך ממשיך לפתח אותה לכיתות הגבוהות, אז היא לא קיימת. למשל, יצאה עכשיו תכנית לימודים במתימטיקה מגן הילדים עד כיתות ו'. שם בלקחו בחשבון גם שיטות מהתחלה עד הסוף. תכנית זו נותנת מרחב לתכניות השונות. איננו כופים ללמד בבית-ספר לפי שיטה זו או אחרת. אנחנו יודעים שזה יוצר בעיות. אבל אנחנו יודעים מה האלטרנטיבה. האלטרנטיבה היא תכנית אחידה בכל בתי-הספר. זה גרוע יותר מאשר הקושי שנוצר לילד כשהוא עובר מבית-ספר לבית-ספר, או כשמתחלפים מורים.

לענין של שיתוף מורים בצוות עמיצור -

אבדוק זאת.

אני רוצה לעבוד לנקודה שניה, זו הבעיה של יוזמות פדגוגיות וגמישות. התחלנו השנה, בפעם הראשונה בצורה ממוסדת, בדרך שאנחנו מאמינים בה, והיא לתת יותר ויותר סמכויות למנהלי בתי-ספר, לא רק בתחומים המינהליים, אלא גם בתחומים הפדגוגיים ובקביעת תכניות לימודים. כשהתחלנו בביזור, בריאורגניזציה של משרד החינוך, לא היה בכוונתנו לעשות רק ביזור ארגוני, ולתת למפקח סמכות לשבץ מורה או כדומה, אלא היה בכוונתנו לראות את בית-הספר כתא של חינוך המבנה על-ידי מנהל וצוות מורים, שעובדים כגוף שיוצר ביחוד, מתלבש ביחד, במסגרת תכנית רחבה ביותר, ולא תכנית שמכתיבים עד פרטי הפריטים של מערכת השעות, דבר שהיה בהוג במערכת החינוך בשנים הקודמות. היו לזה סיבות טובות בתקופה מסויימת. אנחנו הגענו למסקנה שתקופה זו בעצם חלפה.

ב. אליעד: איך זה משתלב עם גוף ריכוז מקצועי?

א. פלד: זה בהחלט משתלב. הגוף הזה נותן לכל תכנית שהיא במסגרת כללים רחבה, לפעול בתוך המערכת, ובלבד שיהיה תיאום.

מה הפעולות שעשינו השנה בצורה ממוסדת? ראשית, נתנו כניסוי למנהלי בתי-ספר את היכולת להכתיב 20%-25% משעות התקן שלהם, לפי שיקול דעתם. עו כה היה נהוג שהיית נותן הקצבת שעות למנהל בית-הספר, והיית אומר לו: כן וכך שעות למקרא, מתימטיקה וכו', עד פרטי הפרטים האחרונים. היום אנחנו אומרים: יש לך תכנית, אתה חייב לתת מינימום של שעות בזה ובוזה, ונשארים לך 25% מהתקן שבהם לפי הצרכים הספציפיים של בית-הספר אתה רשאי לפעול לפי שיקול דעתך, ואתה חייב לדווח על כך למפקח. למפקח יש שכות התערבות וזכות וטו. למשל, מנהל בית-ספר אחד אומר שמקהלה זה דבר חשוב מאד; מנהל אחר יגיד שהוא רוצה לתת תוספת באנגלית לקבוצה של ילדים חלשים באנגלית. שלישי יגיד שבכיתות הגבוהות צריך לתת לפעילות החברתית יותר מרחב. ובכך יש להם אפשרות לקחת שעות.

וידוענו על כך בסוף השנה שעברה, ופתחנו את זה בעצם לכל בתי-הספר. ביקשנו התבוננות. התנובו כ-100 בתי-ספר. לא כפינו את זה על אף בית-ספר. זו אחריות גדולה מאד על המנהל, זו גם עבודה רבה. הכוונה שלנו היא להרחיב את הפעולה הזאת בשנים הבאות עד למכסימום, עד שנגיע למסקנה שזה הגבול, ונאמר: מינימום מסויים של שעות צריך להינתן במקצועות מסויימים לפי תכנית מינימום מחייבת; ולגבי היתר - אנחנו מקוים שנגיע לכך שהגיוון וחופש הבחירה בבתי-הספר ילכו ויגדלו.

יחד עם זאת העמדנו סכום כסף לא מבוטל לפרוייקטים ליוזמות חינוכיות. אנחנו מפעילים השנה באופן ממוסד 45 פרוייקטים שונים שבאו לפי יוזמות מלמטה. בבית-ספר מסויים בדימונה מנהלת רצתה לעשות תכנית מיוחדת לקידום ילדים חלשים בקריאה; במקום אחר מנהל רצה לעשות חברת ילדים, דבר מיוחד במינימום; במקום שלישי מורה מציע לעשות שילוב בין חקלאות ומדעי הטבע. לא כפינו תחום מסויים. אמרנו: בכל תחומי הפעולה של בית-הספר.

היו"ר א. רימלט: מי מאשר את היוזמות?

א. פלד: זה עובר למנהל המחוז, הוא ממיין ומעביר את זה לאישור הועדה הירלבנסית במזכירות

הפדגוגית.

השנה עשינו זאת ויק בחינוך היסודי. שם חופש התמרון שלנו הרבה יותר גדול, בגלל העובדה ששעות התקן הן שלנו. בחינוך העל-יסודי האפשרות שלנו להשפיע היא הרבה יותר מסובכת. אנחנו פועלים בבתי-הספר דרך תקציבי שכר הלימוד. זאת אומרת כל שינוי מחייב אותנו לעשות שינוי במערכת שכר הלימוד המדורג.

אגב, בתוך התחום הזה נכנס גם ענין הטיפוח. בענין זה אנחנו נמצאים עכשיו לאחר עשר שנות עבודה מסודרת. בתום עשר שנים הגענו למסקנה שמן הראוי לבדוק באופן עיוני-מדעי את הפעולות שאנחנו עושים, לראות אם אנחנו הולכים בדו"ח הנכונה, האם ההישגים שהשגנו הם ראויים, האם יכולנו או אנחנו יכולים להשיג יותר באמצעות פעולה אחרת. למשל, יש אצלנו היום דעות שונות על ניצול יול"א (יום

לימודים ארוך), הקבצה ועוד. אנחנו פועלים במקביל בשתי דרכים: א) אנחנו מבצעים באמצעות האוניברסיטאות, בעיקר האוניברסיטה העברית, הארכת פעולות הטיפוח ביום הלימודים. ב) הנהגנו השנה בכמה ישובים קטנים - וזאת פעולה שיש בה גם משום חידוש וגם משום אפשרות של ציון דרך חדשה - ראייה כוללת של מערכת החינוך. אסביר זאת.

לקחנו למשל מקום כמו נתיבות, אנחנו מדברים על מקום כמו ערד, כרמיאל, ישובים קטנים שבהם מתקיימים כמה תנאים: א) ישוב קטן; ב) אוכלוסיה שההתרוגניות שלה היא לא חריפה מאד, כי אם היא חריפה מאד - בשלבים ראשונים קשה לפעול; ג) שיש רצון לשיתוף פעולה גם של הרשות המקומית וגם של חבר המורים. אגב, היוזמה באה מאתנו, אבל ההיענות וההתלהבות היו מלמטה.

בנתיבות קיים עוד תנאי: שם החינוך הוא חד-מגמתי. יש שם רק חינוך ממלכתי-דתי. אמרנו: אנחנו מסירים את כל החיצות בין המסגרות השונות של מערכת החינוך, אין חינוך פורמלי ולא פורמלי, הכל סל אחד. לקחנו את שני המפקחים שבמקום, המפקח על החינוך המשלים והמפקח על בתי-הספר, ואמרנו להם: אנחנו מצלמים את תקציב נתיבות, לא מוסיפים תקציב; זה תקציב החינוך בנתיבות, יש כך וכך שעות תקן, כסף לציוד משלים וכו'; קח את דרך הפעולה שפעלת עד כה; אתה רשאי להציע תכנית לניצול אחר, לפי הערכה שלך, יותר אופטימלי, של כל האמצעים. יכול להיות שתמצא להעביר מלימודים פורמליים לפעילות לא פורמלית, במקום חינוך משלים - לימודים, או להיפך. כלומר כל מיני אפשרויות. ישבו כל הנוגעים בדבר, שני המפקחים, מנהלי בתי-הספר, הרשות המקומית - עיבדו תכנית, קיבלו אישור. ואני מקוה לראות איך הדבר יתבצע.

אנחנו רואים בזה גם כן חוליה באותה מדיניות שאנחנו חותרים אליה, של יתר גמישות למטה, ויתר אפשרות של ניצול מקומי של אמצעים שניתנים פלמעה, לפי יחידות שארגונית הן מופרדות זו מזו, אבל אין סיבה שלמטה זה ילך בדיוק לפי הדפוסים הארגוניים.

מ.צ. נריה: מה עם התביעה של חבר הכנסת לוין להחזרת השעות החסרות?

א. פלד: אנחנו מתכוונים להחזיר אותן בהדרגה. ישבנו עם הסתדרות המורים וקבענו לגבי כיתות א'-ד', ה'-ו'. (ש. לויין: זו התורה שבעל-פה).

אגב, במסגרת אותה מדיניות, מאחר שמשרד החינוך עוסק גם בתחומי פעולה אחרים, אנחנו מנסים היום לעשות אינטגרציה של הפעולות גם מעבר לתחומי החינוך. לדוגמה, במקומות שבהם יש מתנ"סים, בתי-נוער ומועדונים שונים, ובתי-ספר עם בתי תלמיד, אנחנו מנסים עכשיו לראות את כל הפעולה בראיה אחת, ראייה של זרוע אחת שעושה פעולות שונות, מגוונות, ודרך ההוצאה של כל האמצעים נשקלת באותו מקום, לפי הצרכים המקומיים.

לגבי תנועות הנוער העניין קצת יותר מסובך. אנחנו לא מדריכים ומנחים את תנועות הנוער, הן גופים עצמאיים. אנחנו משתדלים להשפיע על הרשויות המקומיות ובמקומות שיש לנו השפעה מכרעת, נאמר במתנ"סים, לפתוח את המועדונים האלה לפעולות של תנועות הנוער כאכסניה. בזה בעצם מסתיימת פעולתנו.

אעבור לנושא של חוק לימוד חובה, ביצוע הרפורמה ונשירה. בעניין מניעת הנשירה - נושא שהיה אקטואלי מאד בשנה הקודמת - אני שמח לומר שבמשך השנה נעשתה פעולה גדולה, גם מינהלית וגם פדגוגית. במספר גדול מאד של רשויות מובן "קציני ביקור סדיר", שתפקידם הראשון היה לאתר את הנושרים. בראשית שנת תשל"ב מסרתי כאן מספר של 12 אלף נושרים פחינוך החובה, כולל ס'. זה אומדן. לפי דיווח שהגיע אלינו בסוף תשל"ב, חלק לא מבוטל, אלפי תלמידים מבין אלה שנשרו מבתי-הספר, הוחזרו למסגרות לימודים.

היו"ר א. רימלס: קציני הביקור הסדיר טוענים שהמספר מגיע ל-1% מהנושרים.

א. פלד:
אני שמעתי על 3,000. אני מוכן בעוד זמן מה למסור לכם אינפורמציה יותר מדוייקת, אינני רוצה סתם לזרוק מספרים. יש אצלנו יחידה שמטפלת בזה.

תפקידם של קציני הביקור הסדיר הוא בעצם לסבור בבתי-הספר ולדאוג שילד שנעלם מבית-הספר למספר ימים, לפצוא אותו ולשפל בו מיד, ובעזרת השירותים השונים, השירות הפסיכולוגי או השירות הסוציאלי או בית-הספר - לאתר מה סיבת הנשירה. יש סיבות שונות, החל במחלה וכלה באי-הסתגלות. זה סוג אחד של פעולה.

סוג שני של פעולה היה הקמת מסגרות מיוחדות לנושרים. כי לפי הערכתנו חלק מהילדים שנשרו מבתי-הספר נשרו מפאת חוסר יכולתם להסתגל למסגרת של לימודים סדירים בבית-הספר. זאת אומרת, הבעיה היא לא למצוא את הילד ולהחזיר אותו, ואז הוא שוב ייכנס לאותה כיתה, עם אותה מורה ואותה תכנית לימודים, ושוב תמצא אותו בחוץ. אלא הוא צריך לעבור איבחון פסיכולוגי, לבדוק מה קרה. אין פה גורם אחד לנשירה.

לשם כך אנחנו הרחבנו את מסגרת כיתות הקלט, אלה כיתות שקולטות ילדים במסגרת שאיננה פורמלית במאה אחוז, היא מסגרת חוץ-בית-ספרית. היא קולטת את הילדים מהרחוב.

עכשיו גמרנו כבר עיבוד תכנית, היא נמצאת כעת בשלביה האחרונים. יש לנו היום מסגרות רבות שהן מסגרות חינוך מעבר למסגרת של בית-הספר, בגוונים שונים, החל ממרכזי צוער, דרך מפתן, כיתות קלט ועוד.

היו"ר א. רימלט:
ילד שלומד בכיתת קלט משנה עד מספר שנים - מה היעד, המטרה, הכוונה? כי הרי עוד אין נסיון אם זה הצליח.

א. פלד:
המטרה הכללית היא להחזיר אותו למסגרות הרגילות. לא בכל המקרים זה ניתן. למשל, בית-ספר לחינוך מיוחד אני כולל במסגרת רגילה. גם לחינוך המיוחד יש כמה גוונים. יש כיתות מיוחדות בבתי-ספר רגילים, ויש בתי-ספר מיוחדים כמוסדות נפרדים. אנחנו מעדיפים היום - וזאת גם ההשקפה של מרבית הפסיכולוגים העוסקים בזה - לא ליצור מוסדות נפרדים, אלא כיתות מיוחדות בבתי-ספר רגילים, בגלל בעיית התנויית, החזתם. כי יש בעיות עם הורים. ההורים אינם מוכנים לשלוח את ילדיהם לבתי-ספר כאלה.

היו"ר א. רימלט:
האם המורים בכיתות קלט עברו הכשרה מיוחדת? אחרת זו שמרשפות ממוסדות.

א. פלד:
גם שמרשפות ממוסדות טובה יותר משוטטות ברחוב. הכוונה היא שבמוסדות אלה ילמדו מורים שקיבלו הכשרה של חינוך מיוחד. בתרבה כיתות כאלה יש מדריכים שלפעמים עושים עבודה לא פחות טובה מהמורים.

ועדה של משרד החינוך והתרבות, בשיתוף עם גופים אחרים, בראשותו של אביגד, עיבדה תכנית, הנמצאת כעת בשלבי גיבוש אחרונים. הכוונה היא לראות את כל המסגרות השונות במערכת אחת, ולוודא שילד שנכנס לאחת המסגרות, בסופו של דבר יקוים לקראת המסגרות הרגילות. יש היום לא מעט ילדים שמקבלים פטור מלימוד חובה. אלה ילדים שצריכים ללכת לחניכות מודרכת. לפי החוק הם צריכים להיות נערים או ילדים עובדים, כאשר שר העבודה מפקד על הינוכם במסגרת יום בשבוע. יש לו מסגרות שונות שמטפלות בילויים.

נדמה לי שבענין זה עשינו שני צעדים: צעד ארגוני, שהוא תנאי לכל הפעולה, לדעת מה קורה ולבלוט; הפעולה של קציני הביקור הסדיר בלמה תהליך.

אנחנו נמצאים היום במצב שכל כיתות ש' בארץ הן לימוד חובה. אנחנו נערכים עכשיו להחלת חוק לימוד חובה על כיתה י', החל מתשל"ד, במשך ארבע שנים. אנחנו מעבדים עכשיו רשימה של ישובים, והדבר יובא לוועדת החינוך בעוד שלושה חודשים. היא צריכה לאשר את הישובים. יש כאן שתי בעיות: קודם כל - בעיה סוציאלית-גיאוגרפית; אבל יש בעיה שהיא הרבה מעבר לבעיה הגיאוגרפית - הבעיה החינוכית. המצב הקיים היום הוא, לפי הנחתנו והערכתנו, שכל הילדים במדינת ישראל שמסוגלים ללמוד לימוד עיוני או מקצועי-תיכוני - לומדים. זו הנחה סבירה. אין ילד שמסוגל ללמוד, ושמשעמים כלכליים ישירים אינו לומד. זאת אומרת ברגע שנחיל את חוק לימוד חובה על כיתה י', נכניס למערכת החינוך שכבה חלשה יותר או חלשה מאד. מה יקרה? אנחנו עובדים היום על מציאת מטגרות מתאימות לאותו סוג אוכלוסייה, כדי שזה לא יהיה סתם בזבוז זמן ויצירת תיסכול אישי לאותם נערים. כי כיתה י' היא כבר מעבר למסגרת של מוסד. ש' זו חטיבת ביניים. אנחנו יכולים לומר שכיתה י' היא כבר מעבר לחטיבת הביניים, והיא שלב ראשון בחטיבה העליונה, בין אם היא עיונית, מקצועית או מקיפה.

אין ספק שזה נושא כבד, הדבר יובא לכאן

לדיון, נספל בו בבוא העת.

אשר לגבונים - בשנת תשל"ג יש 42 אלף ילדים משכבות מעוטות הכנסה, גילאי 3-4, בגבונים. לגבי גילאי 4 - אני מעריך שתוך שלוש שנים לא יהיו ילדים ממה שמוגדר אצלנו כשכבות טעונות טיפוח, שלא ילמדו בגבונים לימוד סדיר חינוכי. יש עלינו גם מגבלה טכנית פיזית. אתן לכם תמונה של הבינוי.

רק השנה הדבקנו לראשונה את הפיגור בבינוי. בשנתיים-שלוש האחרונות חלק ניכר מהגבונים שנבנו נלקחו לגני חובה. נבנו מבנים, לא הספיקו מבנים לגני חובה, אז לקחו את חדר הגן לגילאי 5, לגן חובה. השנה הגענו למצב של איזון. אני שמח למסור לכם שבתשל"ג בסתיימה בנייתם של 500 גני ילדים; עוד 400 גנים נמצאים בבניה, יסתיימו בתשל"ג, ומתחילים בבניה של 400 גנים נוספים. סך הכל תהיה בשנתיים-שלוש הבאות תוספת של 1,300 מבנים לגנים. על-ידי כך נגיע לזה שכל הילדים בני 3-4 משכבות מעוטות הכנסה יהיו בגבונים.

השנה התחלנו בפעולה חדשה, גני מועדון,

זה גן ילדים עם יום לימודים ארוך. אנחנו מקוים להרחיב את הפעולה בשנה הבאה.

גם לגבי יום לימודים ארוך - נוספו לנו 300 כיתות. בתשל"ג נגיע ל-3,800 כיתות. הוספנו גם 400 תלמידים טעוני טיפוח לפנימיות. יש לנו היום 2,000 תלמידים, המחוננים בין טעוני הטיפוח, שבמצאים בפנימיות. אנחנו כבר נתקלים בקושי למצוא ילדים כאלה. יש פה מאבק טבעי בין הרצון שלנו לקדם ילדים כאלה בכמה מוסדות נבחרים, ובין הצורך של הישוב להחזיק את הילדים האלה אצלו. כי אם יש למשל באופקים או ירוחם מספר מסויים של ילדים בקטיגוריה הזאת, ואתה מוציא את כולם לפנימיות - אתה בעצם "מגלח" את השכבה הזאת מבית-הספר המקומי, ויש לזה השפעה רצינית מאד על בית-הספר במקום. כי אתה משאיר במקום שכבה דלה יותר מבחינה רוחנית. אנחנו מנסים ללכת בדרך הביניים.

אני רוצה לומר משהו על יום לימודים

ארוך. יש בכוונתנו - וזה טוב אחד מהחידושים שאנחנו רוצים להנהיג - להיכנס לתחום פעולה חדש-ישן, אבל בקנה מידה גדול. אנחנו רואים בזה בעצם שינוי מהלך גדול של מערכת החינוך. אנחנו חותרים להגיע לכך שכל הילדים במדינת ישראל יהיו בבית-הספר ביום חינוך ארוך. הכוונה היא שיהיו במסגרת חינוכית, חלק - לימודים, חלק - פעולות חברה.

גם היום, ביום לימודים ארוך, המחצית השנייה היא לא לימודים, אלא פעולות

א. רזיאל-נאור:

חינוכיות, חברתיות.

זה לא בדיוק כך.

א. פלד:

האם הכוונה היא שתהיה רציפות?

היו"ר א. רימלט:

א. פלד:

כן. על-ידי דבר זה אנחנו פותרים שתי בעיות: (א) את בעיית טעוני הטיפוח; (ב) את הבעיה של האמהות העובדות, בעיה שעלתה גם בדיון בוועדה זו ובוועדת השירותים.

היו"ר א. רימלט:

מדוע צריך לשלול מההורים לאכול עם ילדיהם ארוחת צהרים?

א. פלד:

זה לא יהיה חובה.

זוהי תכנית רב-שנתית. בהצעת התקציב החדשה שלנו לשנת 1973/74 כבר הצגנו נתח כבוד לנושא הזה. התפרסמו בעתונות דברי שר האוצר שמשדד החינוך והתרבות היה הראשון שהזדרז להגיש את התקציב, ושהתקציב הוא בלתי סביר. בתוך אי-הסבירות הזאת נמצא גם הסעיף הזה. איננו מטילים ספק בכך שזאת לא פעולה שאפשר להגשים אותה בבת אחת בכל המערכת. ייתכן מאד שהיא תצטרך לעבור גם שלבי ביצוע שונים. לדוגמה, רעיון שהועלה, שלגבי החלק השני של יום הלימודים יהיה אולי תשלום מדורג, בעיקר על-ידי אמהות עובדות. אין סיבה שמשפחה לא תשא בחלק מההוצאות. אבל עדיין קיימת בעיה שמערכת החינוך צריכה לפתור אותה, והיא לגבי אותם ילדים שחובת המדינה להשלים להם את מה שהבית איננו יכול לתת.

אעבור לבעיה של בחינות הבגרות. כפי שזכור לכם, שר החינוך והתרבות הכריז בכנסת בדיון על התקציב, על רפורמה בבחינות הבגרות. לפי עניות דעתי הרפורמה הזאת חורגת מרפורמה שכנית בבחינות בגרות, ויש לה משמעות גדולה לגבי החינוך העל-יסודי כולו. קרתה לנו תקלה שכנית: האיש שעמד בראש הוועדה לחינוך על-יסודי, ד"ר זון, קיבל התקפת לב ויצא מהפעולה במשך חודשיים. כמה פעולות שהתכוונו לעשותן, השתבשו. בעצם לא המתנו לשובו לעבודה, ואני יכול לבשר לכם שהוקמו שלוש ועדות שתפקידן לתרגם לתכנית אוניברסיטית את הרפורמה בבחינות הבגרות. בוועדות אלה משתתפים אנשי המשרד, אנשי אוניברסיטאות, מורים, מנהלים, ונציגים של ארגון המורים והסתדרות המורים, החסיבה העל-יסודית. ועדות אלה בעצם נתבקשו לבדוק את המשמעויות של הרפורמה לגבי תכנית הלימודים.

אני כינסתי את הוועדות האלה, קראתי להן מתוך הנאום של השר את עקרונות הרפורמה בבחינות הבגרות. הוועדה רשאית להעיר על כך, אם מתברר לה על-ידי בדיקה או פרטיבית שעקרון מסוים מן הראוי לשנותו או להגבילו. מכל מקום, הרעיון המרכזי של הרפורמה בבחינות הבגרות איננו נמצא יותר בדיון. הרעיון הוא כפול: (א) חופש בחירה לתלמיד במקצועות שונים, ועל-ידי כך מתן אפשרות לתלמיד לגוון את מקצועו הלימודי שלו לפי כשרונותיו, בעזרת שיטה שלמה של רמות, היקף ונקודות; על-ידי זה יכול להיות תלמיד במגמה הומניסטית שייבחן במתימטיקה כמו תלמיד במגמה ריאליסטית.

היו"ר א. רימלט:

אולי אפשר שוועדת החינוך תשמע מפי מרכזי הוועדות השונות, לפני הגיבוש

הסופי, באיזה כיוון הם הולכים?

ע. פינברג-סירבי:

אנחנו ביקשנו דיון על כל הנושא הזה.

א. פלד:

ועדות אלה אמורות לסיים עבודתן בסוף דצמבר. אני מציע שסמוך לאותו מועד ועדת החינוך תדון בזה. נזמין את מרכזי הוועדות לפני גיבוש המסקנות. מרכז ועדה אחת הוא ד"ר כרמי יוגב, מנהל גימנסיה הרצליה; השני - אברהם קפלן, מנהל תיכון עירוני ה' בחיפה; והשלישי - ד"ר רוס, לשעבר איש משרד החינוך והתרבות, והיום מרצה לחינוך באוניברסיטת בר-אילן. יש בוועדות אלה ייצוג לכל ההשקפות ולכל הגוונים, דתיים ולא דתיים, מקצועיים, חקלאיים וכו'. יש בעיות שונות, קיבוצים, בתי-ספר אזוריים וכו'. יש בהן גם שלושה נציגים מארגון המורים, שלושה נציגים מחסיבת המורים העל-יסודיים בהסתדרות המורים. נתנו ייצוג מלא לכל האפשרויות.

אמרתם שהרעיון הוא כפול: א) חופש בחירה לתלמיד במקצועות שונים; ב) הצד הטכני של הבחינה. מי שיקרא את שאלוני בחינות הבגרות של תשל"ב, יראה שמרבית השאלונים אינם דומים למה שהיה מקובל בשאלונים של בחינות הבגרות בשנים קודמות. זאת אומרת אין כמעט שאלות שינון, ויש דגש על מה שנהוג לכנות בשם חשיבה, לרבות בחינות עם ספר פתוח. הכוונה היא להרחיב את זה גם בשנה הבאה.

אעבור לנושא של הכשכת מורים. תהליך האקדמיזציה נמשך, ולפי דעתי באופן יסודי ובהתמדה. מה הוא כולל? מתוך המוסדות להכשרת מורים בחרנו מספר מוסדות האמורים ליהפך למכללות להכשרת מורים, פרט לשני מוסדות שהם כבר היום חלק מאוניברסיטאות, והם סמינר אורנים ובית-המדרש למורים לחינוך גופני ע"ש וינגייט. סמינר אורנים הוא חלק אוטונומי של בית-הספר לחינוך באוניברסיטת חיפה; מכון וינגייט הוא חלק מאוניברסיטת תל-אביב.

נוסף לזה אנחנו פועלים כעת במוסדות הבאים: סמינר גורדון בחיפה, סמינר לוינסקי בתל-אביב, במידה מסויימת שיין, ליפשיץ בירושלים ואפרתה בירושלים, דוד ילין בירושלים, וסמינר ממלכתי-דתי תלפיות בתל-אביב.

מה הפעולות שנעשות? אנחנו חותרים לכך שבמידה שרק ניתן, הסמינר למורים ימשיך לשמור על ייחודו הפדגוגי, בדרכו שלו, שהיא שונה מהדרכים של הכשרת מורים באוניברסיטאות, ונראה לנו שחבל לוותר עליה; יחד עם העלאת הרמה - מתן גישה אקדמית, מסגרת אקדמית וכן הלאה. לפיכך אנחנו מנהלים עכשיו משא ומתן עם אוניברסיטת ירושלים, תוך אופטימיזם מצדנו, ליצירת חסות של האוניברסיטה העברית על סמינר דוד ילין בירושלים, אגב, המכללה להכשרת מורים בהנהלתו של קופרמן היא יותר מתקדמת, והגישה אפילו בקשה למועצה להשכלה גבוהה להכרה. זהו סמינר ממלכתי-דתי.

סמינר ליפשיץ והסמינרים לבנות בירושלים נהגו בדרך קצת אחרת. הם פנו למורים אוניברסיטאות שונים, בעלי מעמד ורמה, והם מלמדים שם. פרופ' אורבך מלמד שם וכן רבים אחרים. סמינר ליפשיץ (?) הגיש בקשה למועצה להשכלה גבוהה להכיר בו כמכללה.

במוסדות שעדיין לא הצלחנו למצוא אוניברסיטה שתסכים לאמץ אותם, אנחנו נמצאים בתהליך של שינוי תכנית הלימודים לכלל תכנית אקדמית, המעטת מספר השעות, שימת דגש על עבודה עצמית, ביסול המסגרות של כיתה, ויצירת מסגרת של אוניברסיטה: מצד אחד הרצאות ביחידות גדולות, מצד שני קבוצות חונכות קטנות לעבודה, בהדרכת חונכים, ועבודות סמינריות וכו'. שנית - הרחבנו את הסגל הפדגוגי והמינהלי של מוסדות אלה; שלישית - עשינו פעולה ניכרת בשנה שעברה, ואנחנו מרחיבים אותה בשנה זו, בשטח של מעבדות, ספריות, ציוד אור-קולי, כל האמצעים שיביאו את המוסדות האלה לרמה שתאפשר להם לגשת למועצה להשכלה גבוהה ולתבוע הכרה.

אין בסמכות משרד החינוך והתרבות להעניק תארים, אלא בסמכותנו ובאחריותנו לקדם את המוסדות האלה עד למצב שבו יוכלו להתמודד בפני הפורומים המתאימים על הזכות לקבל את התואר. והכוונה היא לא לתאר מדרגה שניה, אלא לתואר ב.א. רגיל של אוניברסיטה, שיאפשר לבוגר הסמינר לשאת בתואר הזה.

א. רוזיאל-גאור: מי שיגמור סמינר כזה וירצה לקבל תואר אוניברסיטאי, יצטרך להתחיל הכל מחדש?

א. פלד: לא. בסופו של התהליך, כשהמוסדות האלה יאושרו על-ידי המועצה להשכלה גבוהה, אז בוגר סמינר יהיה בעל תואר ב.א.

הינ"ר א. רימלט: האם בעל תואר כזה יוכל ללמד בבית-ספר יסודי בחטיבת הביניים?

א. פלד: הכוונה היא שיוכל. לגבי החשיבה העליונה - זו עוד בעיה. אבל יכול להיות שבעתיד,

לפחות חלק ממוסדות אלה. זה כבר דורש שלב ב', עם החוגים המדעיים באוניברסיטאות. אינני בטוח שנהיה מסוגלים לעשות זאת במסגרת הסמינרים.

ועוד דבר: כמעט כל הסמינרים עוברים להכשרה תלת-שנתית. לאט לאט ייעלם הסמינר הדו-שנתי.

עשינו עוד שני סידורים חשובים. אנחנו מנהיגים כעת יותר ויותר בשנה השלישית של הלימודים בסמינר, סטאז' של המורים. שולחים את תלמידי הסמינר ל-10-15 שעות הוראה בשבוע, תחת חובות או של מורי סמינר או של מורים טובים בבתי-הספר היסודיים או העל-יסודיים או חטיבת הביניים, מורים שהוסמכו לכך במיוחד. זה פותר שתי בעיות: א) בעיית הסטאז', שהמורה תעבור תקופת התמחות; ב) זה פותר בעיה חשובה לא פחות, זו בעיית הכסף. היום חלק ניכר מתלמידי הסמינרים בשנה השלישית מקבלים משכורת, יש להם שיבוץ מסוים במערכת, חלקם ממלאים מקום, חלקם נכנסים לכיתות. הם גם פותרים לנו בעיות במקומות שחסרים מורים.

נדמה לנו שכל הדברים האלה מקדמים את תהליך האקדמיזציה.

עוד שני דברים שאני יכול לבשר עליהם: ראשית, השנה פתחנו את המדרשה למורים לציור במשכן נאה בהרצליה. שנית, לא חתמנו, אבל סיכמנו עם עיריית תל-אביב על הקמת קמפוס למכללה מקיפה להכשרת מורים באזור ל'. באזור ל' בתל-אביב ישנה קריית החינוך, בתוכה אנחנו עומדים להקים, יחד עם עיריית תל-אביב, מכללה גדולה להכשרת מורים, שבתוכה אנחנו רוצים לרכז את כל הסמינרים שנמצאים בתל-אביב, זאת אומרת את סמינר לוינסקי, פלוס ציור, מוסיקה, מלאכה, כל אותם גופים שהם סמינרים למורים מקצועיים. אנחנו חושבים ששילובם במכללה אחת ייעל את ההוראה ויאפשר להם לצאת מהמסגרת הצרה שלהם למסגרת הרבה יותר רחבה.

כמה מלים על מערכת החינוך לערבים. היום מבקרים קרוב ל-130 אלף תלמידים בכל סוגי מוסדות החינוך. שיעור הביקור הסדיר בגיל חינוך חובה, אצל בנים ערביים - הוא למעלה מ-95%, אצל בנות ערביות - 80%. אני חושב שזה הישג ראוי לציון. מה שמוריד קצת את השיעור הכללי אלה הבנות, מסיבות ברורות. עדיין יש כפרים ערביים בהם הורים מוסלמים אינם מאפשרים לבת מעל גיל 11 או 12 ללכת לבית-הספר. אצל הדרוזים שיעור הביקור הוא 98%, בנות - 93%-95%. מבחינת שיעורי למידה בחינוך חובה הדרוזים מתקרבים לאלה של היהודים.

בשנה שעברה כבר התחלנו בפתיחה מואצת של כיתות לחינוך מיוחד בסקטור הערבי. השנה נפתח גם שלושה בתי-ספר תיכוניים חדשים למיעוטים: יהיה בית-ספר על-יסודי לדרוזים ביהכא, חטיבה עליונה בעין-מאהל, ובית-ספר על-יסודי בעוד מקום אחד.

השנה, בתוך 30 חטיבות הביניים שפתחנו, פתחנו גם שלוש חטיבות ביניים ערביות, אחת בחיפה ושתיים בירושלים המזרחית.

בסקטור הערבי אנחנו גם מתקדמים בתחום של תכניות לימודים. יש לנו ועדות מקצועיות שמעבדות תכניות לימודים לבתי-ספר ערביים, ביניהן גם לימודי היסטוריה, ספרות ועוד.

במיגזר הערבי היה פיגור גדול בבנייה, שאיננו יכולים להדביק אותו תוך שנתיים-שלוש. זה ענין של כמה שנים.

חינוך מיוחד. נדמה לי שבחינוך המיוחד חלה התקדמות גדולה מאד; אני מתחיל לחשוב שההתקדמות מתחילה להיות כבר יותר מדי גדולה. אסביר את דברי. אנחנו נמצאים בשיעור גידול עצום של כיתות וילדים שלומדים בחינוך מיוחד. הגענו כבר למעלה מ-7% ממערכת החינוך. במוצע ארצי זה ממוצע סביר. יש ישובים שבהם למעלה מ-15% מהילדים לומדים בחינוך מיוחד. אנחנו בודקים כעת מחדש, על-ידי השירות הפסיכולוגי שלנו, באיזו מידה האיבחון הוא באמת קפדני. כי יש כאן וקואום שואב: ככל שאנחנו מורידים שכבה תורנית שמצפה לחינוך מיוחד, צומחת מיד שכבה חדשה. ילדים מפריעים בכיתות, הם חלשים יותר, ואין שהוא נדחקים למצב כזה.

ש. לוינ:

בבת-ים אין אף בית-ספר לחינוך מיוחד.

א. פלד:

יכול להיות שאין בית-ספר, אבל יש כיתות לחינוך מיוחד. אמרתי שחינוך מיוחד ניתן בשתי מסגרות: במוסדות נפרדים לחינוך מיוחד, ובכיתות נפרדות של חינוך מיוחד, בבתי-ספר רגילים. במקום שרק אפשר, אנחנו מעדיפים שהתלמידים ילכו לכיתות מיוחדות בבתי-ספר רגילים. יכול להיות שזה המצב בבת-ים. אבדוק זאת.

אגב, גם השירות הפסיכולוגי שלנו מתרחב. לעומת 44 תחנות פסיכולוגיות בשנת תשל"ב, יש השנה 55. אנחנו מוסיפים 150 מורים-יועצים למערכת. השנה בפעם הראשונה שילבנו את המיגזר הערבי במערכת הייעוץ הפסיכולוגי.

גם בתחום החינוך הטכנולוגי חל השנה גם גידול כמותי וגם גידול איכותי. בשנת תשל"ג יש גידול כמותי של כ-3,000 תלמידים לעומת תשל"ב, הפחתת שיעור הנשירה, הארכת מסלולי הלימוד, עם הגברת המגמה המקצועית-תיכונית. יש כמה מסלולים בחינוך מקצועי: מקצועי-תיכון, מקצועי רגיל ומקצועי דו-שנתי או תלת-שנתי. אנחנו הולכים כל הזמן בכיוון עולה.

לפני שבוע קיימנו כנס ראשון בסידרת כנסים שאנחנו רוצים לקיים על בעיות הוראה וחינוך מרכזיות. הכנס היה על הוראת הספרות. חלק מחברי הועדה היו נוכחים בו. אני חושב שעל אף הויכוח והלהט שהיה בו, ככנס הוא היה חשוב. הכנס הבא יעסוק בחינוך לערכים, כעת אנחנו מארגנים את זה. אנחנו רוצים לשנות את הפתכוכבת, לעשות את זה יותר בצורה של סדנאות עבודה. תהיה פתיחה כללית, פיזור לסדנאות, ואחר כך שוב חבירה לסיכום.

חידוש נוסף שעשינו השנה: אנחנו חושבים שבית-הספר צריך להיות פתוח לפעולות מעבר לשעות הלימודים. אלה מבנים שעומדים ריקים בעצם כמעט מחצית מזמנם. התחלנו השנה בתהליך פתיחת בתי-הספר. פתחנו 5-6 בתי-ספר שבהם אנחנו עושים ניסוי של הפיכת בית-הספר למעין מתב"ס. כלומר פותחים את בית-הספר אחר הצהריים לפעילות לנוער, ילדים והורים. זה מחייב תוספות קלות באמצעים; זה מחייב גם אנשים שירכזו את הפעולה. אנחנו שואפים שזה יהיה במידה מסויימת אינטגרלי עם בית-הספר, כך שסגן המנהל יהיה שותף פעיל בהנהלת הגוף הזה. אנחנו רואים בזה פעולה חשובה. איבנו רואים בה דרך בלעדית. אנחנו מוכנים לפתוח את בתי-הספר בהדרגה. אנחנו חושבים שהגיע הזמן לפתוח את בתי-הספר לפעולה בתוך הקהילה שבה הם נמצאים.

דבר אחרון הוא לגבי תכנון החינוך בשנות ה-80. משרד החינוך התחיל בפעולות לעיבוד תכנית כוללת למערכת החינוך בשנות ה-80. זו פעולה גדולה, מסובכת. אפילו בראשית דרכה אנחנו נתקלים בקשיים לא מצטיים. זו פעולה שצריכה להיעשות בצורה טובה; היא אינה יכולה להיעשות בדרך השיגרתית המקובלת. את פעולת התכנון עצמה אנחנו מעריכים בשנתיים. זה תכנון ל-10 שנים מעבר ל-1975. יש לנו היענות מבורכת מצד אנשי אוניברסיטה. אנחנו מתכוננים לעשות פעולה זו בשלבים שונים, לשתף בה גם מורים, גם מנהלים, גם אנשי מדע, ונראה איך היא תתקדם.

כידוע לכם עלתה הבעיה של הכשלונות

במתימטיקה. העובדה היא שבאמת היו כשלונות קצת מעבר לשיעור המקובל. אגב, השיעור המקובל לא היה נמוך גם בשנים קודמות. וכידוע מתימטיקה זה מקצוע נגף בבתי-הספר. מינתי ועדה בראשותו של פרופ' גיליס, בהשתתפות מתימטיקאים, פסיכולוגים, אנשי חינוך אקדמאים ומורים, שתפקידה לבדוק את הסיבות לכשלונות. בועדה זו לא בכללו אנשים שעיבדו תכניות לימודים במתימטיקה, במכוון. אנחנו מצפים לדו"ח הועדה. היא נתבקשה להגיש מסקנותיה תוך שלושה חודשים.

הערה אחרונה. כפי שאתם יודעים, למשרד שלנו היתה תכנית לריאורגניזציה. בגלל כל מיני קשיים מקובלים בצייבור, בעיות אישיות ופרופסיונליות, אנחנו מתקדמים בריאורגניזציה הזאת די לאט, אבל בהתמדה. החל ב-1 בנובמבר אנחנו עומדים לרכז את כל היחידות שמטפלות במינהל מערכת החינוך ביחידה אחת שתיקרא מינהל החינוך, שבראשו יעמוד אליעזר שמואלי. נדמה לנו שזה יבטיח הרבה בעיות שהיו לנו בעיקר עם

הרפורמה ועם העובדה שחלק היה חינוך תיכון, חלק חינוך תיכון רשמי וחלק לא רשמי, ופיצול בתוך מערכת החינוך בין גופים שונים. נדמה לנו שריכוז כזה, מהגן עד החינוך העל-יסודי, כולל חינוך על-יסודי, במינהל החינוך, יהיה דבר טוב.

אנחנו גם מרחיבים את הפעולה שלנו בתחום ההשכלה הגבוהה, שאנחנו הולכים ושוקעים בזה יותר ויותר בכל המובנים, גם בכסף וגם בטיפול. על זה ודאי עוד נחזור לדבר.

אני מודה בשמכם למר פלד על סקירתו המעניינת. בישיבה הבאה נשאל שאלות

היו"ר א. רימלט:

ונעיר הערות.

הישיבה נעולה.

הישיבה נסתיימה בשעה 10.55.